

Urbański, Marek

"Filozofia i myśl społeczna XVI wieku",
red. Lech Szczucki, Warszawa 1978 :
[recenzja]

Przegląd Historyczny 71/2, 422

1980

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

społecznymi (społeczno-kulturalna dynamika szlachty) i z ogólną wewnętrzną stabilizacją kraju. Stwierdza jednak przy tym, że to rozpowszechniające się wówczas w Polsce założenie architektoniczne, przenosząc na grunt rodzimy wcześniejsze wzorce zachodnioeuropejskie, nie w pełni odpowiadało miejscowym warunkom. Pełne scharmonizowanie wszystkich elementów funkcyjnych i ich zgodność z wymogami szlacheckiego stylu życia przyniósł dopiero ze sobą późniejszy, charakterystyczny dla Rzeczypospolitej, model siedziby wiejskiej realizujący najlepiej podstawowy dla niej mieszkalno-reprezentacyjny program. Stąd też w warunkach szesnastowiecznych powstała konieczność adaptacji murowanego domu wieżowego do istniejących realiów i potrzeb jego mieszkańców. Przedstawiając różnorodność form — założeń architektonicznych budowli wieżowych w Polsce (wieża — kamienica — kasztel) autorka ukazuje tak fundacje królewskie, np. pałac Zygmunta I w Piotrkowie, duchowne — dwór kapituły krakowskiej w Pabianicach, jak i szlacheckie, np. wieża w Wojciechowie.

Pracę wydaną w przyjemnej formie graficznej wzbogaca obszerny wykaz obiektów wymienianych w tekście, indeksy osobowy i geograficzny oraz zestaw ponad stu ilustracji — zdjęć i planów budowli.

M. S.

Filozofia i myśl społeczna XVI wieku, red. Lech Szczucki, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1978, s. 668.

Koncepcja niniejszego tomu jest nieco odmienna od założeń jakimi kierowali się Julian Domański i Zbigniew Ogonowski. Autor antologii położył nacisk na teksty mniej znane i trudniej dostępne — zarówno z powodów technicznych jak i językowych. Poświęcono więc mało miejsca luminarzom polskiej myśli XVI wieku, takim jak Modrzewski czy Kopernik (mimo zarezerwowania dla tego ostatniego osobnego działu antologii); zabrakło zupełnie Reja i Kochanowskiego. Autor motywuje ten wybór ogólną dostępnością ich dzieł — trudno jednak zgodzić się w pełni z tą argumentacją. Bolesnym cieniem jest także opuszczenie dzieł wodzących się z kręgu żywej przecież przez cały wiek XVI filozofii scholastycznej.

Wstęp zaledwie oszczędny i lakoniczny, pozbawiony jest jakiegoś klucza ułatwiającego mniej zorientowanemu czytelnikowi ocenę wagi i znaczenia publikowanych tekstów, szczególnie tych mniej znanych. Nie spełniają tej roli również skąpe biogramy autorów. Miejsce na to znalazłoby się łatwo gdyby usunąć zajmujący bez mała arkusz wydawniczy „Słowniczek staropolski”, tym bardziej, że nie ma w nim ani jednego terminu, którego nie można by znaleźć w „Podręcznym słowniku dawnej polszczyzny” S. Reczka.

Publikowane teksty ujęto w 7 działów: I. Programy ideowe i wychowawcze. Dyskusja na temat roli i znaczenia „artes”; II. Myśl polityczna i prawna (razem stanowią ponad połowę materiału); III. Koncepcje antropologiczne; IV. Refleksja metodologiczna; V. Mikołaj Kopernik; VI. Popularyzatorzy i praktycy (tu zamieszczony jest niezwykle interesujący wstęp do „Gospodarstwa” A. Gostomskiego pióra Jakuba Siebeneichera); VII. Astrologia i alchemia.

Całość opatrzone indeksem osobowym.

M. U.